

UNGE, SPROG OG BEGREBSDANNELSE?

- Den ”Gotiske” knude eller ”Unge” i ordets ”egentlige” forstand

Torben Bechmann Jensen

”Man er nødt til at tro på ordets magt. Ellers ender vi i tom sarkasme og menneskeforagtende kynisme. Eller i tavshed.”
Carsten Jensen i Politiken søndag d. 14. februar 2010

”Sprog er jo ikke virkelighed. Sprog er vores primære måde at tolke virkeligheden på. Derfor: Jo mere bevidste vi er om sproget, jo større mulighed skulle vi have for at forstå de sammenhænge, både de store og de små. Dem vi selv sidder i.”
(Borum 1989)

Både Carsten Jensen og Poul Borum er/var forfattere og litterater. På den måde er det lidet overraskende, at de begge har været/er optagede af netop sproget og sprogbrugen; ligesom det er oplagt, at der i ovenstående citater, opfordres til en opmærksom og varsom omgang med det, som vi kalder sprog.

Ord og sprog er det ”brændstof”, som bruges i litteraturen, men ord og sprog er også, og særligt i form af begreber, det væsentligste indhold i forskningen. En af forskningens vigtigste bestræbelser handler om at udvikle begreber og at søge begrebsmæssig præcision, hvorfor ovenstående citater kan ses som værende centrale også i forskningsmæssig henseende.

Artiklen har et tredelt fokus. Først søges en definition og afklaring af begrebet ungdom ud fra et empirisk og praktisk hverdagsperspektiv. Herefter sættes sproget i fokus igennem en udpegning af, hvordan sprog og ordbrug samfundsmæssigt løbende forandres og sidst, men ikke mindst, diskuteres begrebet ungdom og den stadigt forandrede sprogbrug i forhold til den nuværende og fremtidige forskning på ungeområdet. Således handler artiklen om ungdom, sprog og forskning ud fra en antydning af, at alle tre forhold til stadighed er i bevægelse, og at ungdomsforskningen både må forstås og perspektiveres under hensyntagen til, at ungdom som fænomen italesættes på særlige måder, og at unge (og andre) forandrer deres eget sprog og sproglige udtryk.

Spørgsmålet, hvem der er unge, eller hvad ungdom er.

I en overvejelse af, hvad begreberne ungdom og unge dækker, kan man, i hverdagslivet og mennesker imellem få indtryk af, at vi taler og skriver, som om vi ved, hvad hinanden taler og skriver om. Som om vi er enige, som om der er tale om en afgrænset kategori og størrelse, der omfatter mennesker med bestemte og særlige fælles træk eller karakteristika. Der tales om ungdomstiden, som om denne periode, eller fase i livet, altid har eksisteret med et særligt indhold og som noget, der på det nærmeste er uafhængigt af både historisk tid og kulturel sammenhæng.

Det mest sande, der kan siges om ungdomstiden, er, at den ikke er og aldrig har været, hvad den tidligere var (Koch & Bechmann Jensen, 1999). Det samme kan siges om de unge. Begge begreber, og indholdsudfyldelsen af dem, er foranderlige, svære at bestemme og måske på grænsen til at miste deres meningsindhold, i og med at de afgrænses og beskrives på mange og helt forskellige måder.

Begrebet "unge"

I en afklaring af begrebet unge kan mange forskellige spørgsmål overvejes. Et spørgsmål kan være, hvori forskellene mellem unge og voksne, eller for den sags skyld børn og voksne, består?

Mellem børn og voksne er det, der umiddelbart kunne skinne i øjnene, børnenes mindre beredskab; at de endnu ikke har erfaringer, færdigheder og viden i samme udstrækning som voksne, samt at de er i starten af en læreproces, hvilket normalt adskiller dem fra voksne mennesker. Med hensyn til unge bliver tingene mere komplicerede. Her er det svært at skelne mellem omfanget af færdigheder, viden og erfaring, idet der på nogle områder er en langt større tilegnelse af færdigheder, eller kvalifikationer, nu, end der tidligere har været. Samtidig er der store kvalitative forskelle på, hvad unge kan, vil og tilbydes i forhold til, da de "voksne" var unge. I beskrivelsen af unge i almindelighed udvælges sædvanligvis forskellige kriterier, som omfatter bl.a. alder, erfaringer, fritidsbeskæftigelse, familieforhold og uddannelse.

Alder

I praksis, og det vil i første omgang sige i de institutioner og instanser, der har med unge at gøre, er der en udbredt uenighed om, hvornår mennesker kan karakteriseres som unge. Lovgivningsmæssigt, f.eks. i straffeloven, skelnes ved det 18. år. Selvom man samtidig har begreber om "ungdoms-kriminelle" på 15-18 år. I bistandsloven skelner man i princippet også ved 18, men her har man haft f.eks. særlige enheder i bistandssystemet (såkaldte ungegrupper), der tager sig af de 18-25-årige. Her kan man altså være barn indtil det 18. år, hvor man følger sin familie i bistandssystemet og ung fra 18-25. I

forskellige ungdomsrådgivningsinstitutioner har man at gøre med f.eks. op til 18-årige, 14-25-årige, 12-22-årige eller 16-30-årige. I Ungdomsklubber er de unge fra 12-18, - 20 eller endog op til 25 år, og på ungdomspensioner er man op til 18 år. På Bispebjerg Hospitals Center for selvmordsforebyggelse nævnte man i sin målgruppe unge mellem 18 og 40 år (Bechmann Jensen, 1992a og Koch & Bechmann Jensen, 1999).

Med andre ord er den alder, hvormed man forskellige steder søger at betegne unge, udvidet både nedad og opad, så betegnelsen ”unge” indikerer, at unge er mennesker mellem ca. 12-40 år. Spørgsmålet er dog, om det er særlig meningsfuldt med denne store kategori, i og med at der kan være vældige forskelle såvel mellem en 14-årig og en 29-årig som mellem mennesker, der har samme alder.

”Egenskaber” og erfaring

Indimellem kan det i beskrivelser af unge se ud som om, voksne og unge nærmest er modsætninger. Allerede i 1971, påstod Mosse Jørgensen at parterne gensidigt syntes at frygte hinanden (Jørgensen, 1971). Hun talte for, at ungdommen er, hvad den bliver gjort til, og at det, den gøres til, ofte er afgørende for de unges reaktion, på den måde at hvis unge mødes med frygt, bliver der grund til at frygte dem, bliver de mødt med tillid, bliver de tillidsfulde osv.

Om erfaring og viden skrev Jørgensen f.eks.: *”En ældre lærerinde sagde om en yngre kollega: Her kommer hun og snakker om 10 års erfaring og hun tror at hun kan udtale sig. Jeg har 20 års erfaring - da kan man begynde at udtale sig. Og denne myte forsøger vi at pådutte ungdommen, som om man overhovedet kommer til at forstå en sag eller et arbejde, hvis ikke man har fattet det efter få år. Og vor viden, hvad er den værd, når den forældes hurtigere end nogensinde. De unge ved ofte mere af det som er værd at vide nu, end vi med vort lager af gammel lærdom. Og akkurat som erfaring må viden bruges og sættes i sammenhæng for at betyde noget”* (Jørgensen, 1971).

Videre kunne man spørge, hvad det er man får erfaring af? Er det af at have levet længe, oplevet noget særligt osv. Graden af viden eller erfaring er et vanskeligt kriterium til at afgøre, hvorvidt et menneske skal opfattes som ung eller ej.

Ungdomsbilleder, -kulturer og socialisering

Man kan påstå at både medieverdenen og offentligheden som sådan er ungdomsfikserede. Der fokuseres til stadighed i ekstrem grad på ungdom, og de forestillinger eller myter, der er knyttet hertil.

Engländeren John Muncie kunne tilbage i 1980'erne, ved at gennemlæse avisartikler i 10-12 af de største engelske formiddags- og dagblade, præsentere følgende gennemsnitsbillede af et ungt menneske:

"en sportsudøvende person med kriminelle tilbøjeligheder, som sandsynligvis vil blive myrdet eller lemlæstet ved en ulykke" (min oversættelse, Muncie 1984 p. 15).

Når ungdom beskrives i f.eks. medier, er der to billeder, der er fremherskende. På den ene side er der "summerne" eller "taberne", de kriminelle, prostituerede, fattige økonomisk og socialt, misbrugere, bz'ere, autonome, nynazister og på det seneste såkaldte bandemedlemmer, indvandrere osv., enten "snavs" eller "ofre" eller begge dele på en gang. På den anden side er der de "unge, rige og smukke". Fremadstræbende unge mennesker, der vil uddannes og er stræbsomme, sports- og popidoler, forretningsfolk med succes, topmodeller osv. osv. John Muncie har, med en henvisning til sociologen Stan Cohen, sagt om mediebeskrivelser af ungdom, at: *Man tager det atypiske gør det typisk og sammenligner det med det overtypiske*, (Muncie, 1984) altså at man f.eks. tager en bz-aktion med 50 unge indblandet, sætter en overskrift på som Unge i gadekrig, hvorved handlingen gøres typisk for ungdommen, og så beskrives og bedømmes den gennem en voksen "normal-Jensens" perspektiv (En slags fiktiv repræsentant for offentligheden), (Qvortrup, 2003).

Der findes, både i dansk og international litteratur, en vældig interesse for at beskrive hhv. den ene eller den anden gruppe af unge, at analysere den og sætte den ind i en mere eller mindre mystisk forståelsesramme om, hvorfor de unge gør, som de gør (se f.eks. Ehrnrooth & Sirula, 1991 samt Hagstrøm & Stilling, 2010).

Igennem tiden skabes der ungdomskulturer. Disse ungdomskulturer beskrives og forsøges forstået gennem deres fælles optræden eller de handlinger, som enkelte i gruppen udøver. Bz'ernes, ungdomshus-unges aktioner eller knivopgør unge imellem bliver f.eks. ofte forstået ud fra deltagernes ungdom og ikke ud fra handlingernes funktion eller en nærmere argumentation om hvorfor.

Spørgsmålet er, hvem der skaber hvad, om det alene er unge selv, der afstikker deres kultur, eller om den også pådattes dem udefra. Man kan overveje, om unge, som sådan, alle er "medlemmer" af den ene eller anden gruppe/subkultur, og om de udtryk, der tillægges afgørende værdi for beskueren, også er afgørende for de unge selv.

Kvalificering, læring og uddannelse

Ofte forbindes ungdomstiden ud over fritidsbeskæftigelsen med det at være under uddannelse, at være skolesøgende (f.eks. i gang med en "ungdomsud-dannelse"). Man kan fremhæve, at hvis den samfundsmæssige kvalificering

eller uddannelse er kendetegnende for ungdomstiden, hvad er da kendetegnende for det at være voksen? Er det at være samfundsmæssig produktiv, at være færdiguddannet, have fuldtidsbeskæftigelse, familie og være materielt veletableret, eller er det at have et særligt overblik, en bestemt samfundsmæssig moral osv.? Det sidste med moralen er ikke til at adskille fra den unges moral og tænkning, hvorfor vi må gå ud fra det første.

Men grænserne mellem ung og voksen flyder ud i og med, at mange voksne til stadighed uddanner og kvalificerer sig, stifter nye familier og relationer samt genetablerer sig materielt og økonomisk. Ungdommens opgave kan altså siges også at være de voksnes opgave, selv om den kan se mindre formaliseret ud.

Ungdom historisk og teoretisk

Viden om, hvordan ungdom tidligere så ud, er temmelig begrænset. Der er forsøgt forskellige forklaringer på ungdommens opståen og betydning som en særlig livsfase. Nogle har opfattet ungdom som en bestemt aldersfase, en biologisk udviklingsproces, som nok kunne flytte sig lidt fra person til person, men som stort set lå inden for et begrænset antal år, f.eks. 13-19. Man er dog i højere og højere grad, blandt ungdomsteoretikere, enedes om, at ungdommen i den vestlige verden ”opstår” i forbindelse med industrialiseringen og de deraf følgende ændrede kvalificerings- og produktionskrav (Mørch, 1985, Erhnroth & Sirula, 1991, Stafseng & Frönas, 1987).

De unges udviklingsopgave kan meget kort siges at skifte fra et spørgsmål om at udvikle sig kropsligt til at blive mere og mere omfattende i retning af at kvalificere sig til de nye samfundskrav. Jeg vil ikke gå længere ind i det historiske, men blot påpege, at ungdom som begreb er et nyere fænomen, og at det, der kan kaldes ungdomsproblemet, frem for blot at være et problem eller en konflikt familiemæssigt, snarere kan ses som et bredere problem mellem unge eller mennesker i en kvalificeringsproces og det (”voksen”)-samfund eller gerontokrati, der afstikker betingelserne for denne kvalificering (Stafseng, 2010).

Inden for bl.a. psykologien og ungdomsteorien har man på forskellig måde forsøgt at indkredse ungdom og unge som en udviklingsperiode, der oftest enten er biologisk, psykologisk og/eller samfundsmæssigt bestemt. Ungdommen ses som bindeledet, mellemstationen eller overgangen (transitionen) mellem barn og voksen, men også blandt teoretikere kigges der helt forskellige steder hen for at lave denne indkredsning.

Nogle teoretikere har primært beskæftiget sig med kulturudtryk blandt en ikke nærmere defineret aldersgruppe. Oftest er det fritidskulturen (blandt drenge), altså de aktiviteter, der finder sted uden for familien og skolen, der iagttages, men tolkes vha. familien. Især socialisationsteorien eller Frankfurterskolen, men også Birminghamskolen, har været markante i beskrivelser

af unge ud fra fritidskulturer, æstetisk produktion, kunst, kreativitet, beklædning, musik-, computerspilinteresse osv. Blandt de store teoretikere står bl.a. Thomas Ziehe, Kirsten Drotner (narcissistiske unge), Johan Fornäs, Carlos Feixa (Latin Kings/Global Tribes), Paul Willis (arbejderklasse unge) m.fl.

Det synes oplagt, at en del forskere har fokuseret på denne "kulturelt" forståede fritidsbeskæftigelse, især når fritidsbeskæftigelsen har haft en vis gennemslagskraft. Et oplagt eksempel er de såkaldte "ungdomsoprør", som måske snarere var begivenheder i henholdsvis slut 60'erne, som et relativt begrænset antal studerende stod for, og punkoprøret i slut 70'erne, som et mindre antal arbejdsløse og mennesker, der havde alternative idealer, forestod (Bechmann Jensen, 2004).

Andre teoretikere har primært søgt i den biologiske og familiære sammenhæng med løsrivelsen fra forældrene som knudepunkt. Store dele af den psykoanalytiske teoritradition fra Freud over Erik H. Erikson, men også inden for dele af den systemiske metode og Milanoskolen har man som udgangspunkt haft at se unge ud fra deres opvækst inden for en familiesammenhæng. Især forholdet til forældre, men også til andre søskende har været i fokus.

Endelig har nogle teoretikere beskæftiget sig med skolen som det sted, hvor ungdomsproblemet bedst blev anskueliggjort (Erhnroth & Sirula, 1991).

Sven Mørch har, som en af de danske repræsentanter for dette fokus, karakteriseret målet for unge som at opnå "kvalificeret selvbestemmelse". Han har tidligere påpeget, at hemmeligheden ved ungdom er, at det ikke er en kvalitet, der skal findes inden i de unge. Tværtimod understregede han, at det at være ung og besidde ungdom betyder, at man befinder sig i en udviklingssammenhæng, hvor man skal udvikle en samlet handleevne og personlighed, der muliggør en tilværelse under de konkrete samfundsmæssige betingelser (Mørch, 1990).

Udsagnet var og er vigtigt i udpegningen af hvad forventningen til, og opgaven for, unge kan beskrives som. Spørgsmålet er dog, om det til stadighed kan differentiere ungdom fra voksne, eller om man ikke kan stille de samme krav eller forventninger over for/til ikke-unge? Skal voksne/ikke-unge da ikke udvikle en handleevne, der sætter dem i stand til både at bidrage til og drage fordel af de samfundsmæssige betingelser, eller har de den allerede?

Ungdommen får skyld for mange ting i hverdagslivet, i medierne og inden for institutionerne: De unge fremstilles som dovne, ude af stand til at læse og skrive ordentligt, som kriminelle og larmende. Unge beskyldes ofte både mediemæssigt og politisk for den værste adfærd, men sammenlignet med ældre aldersgrupper er de aldersmæssigt unge påfaldende disciplinerede (Bechmann Jensen 2000 og Koch & Bechmann Jensen, 1991).

Samtidig er de unge sjovt nok vores allesammens fremtid, og de præsenteres også som smukke, idérige og efterstræbelsesværdige i al deres pragt, som hurtigtgøpfattende, indsigtsfulde og handlekraftige.

Det kunne overvejes, hvad vi skal bruge begreberne unge og ungdom til? Og hvad de bruges til. Er det rimeligt at udpege nogle som unge og hvorfor?

Ungdomsbestemmelsen i perspektiv

Indtil nu har det været forsøgt at anskueliggøre, at ungdom mange steder, og ikke mindst i hverdagslivet, gøres til noget, der lyder entydigt, et samlebegreb om højst forskellige mennesker i forskellige positioner og med forskellige betingelser.

De unge påstås i hverdags sproget, i medier og politisk, at have fælles ”træk”, som adskiller dem fra andre, som har andre ”træk”. Følgen af dette er, at man let kommer til at tænke i og ud fra noget, som kan kaldes en ”typisk personlighed”, som er den unges personlighed (se f.eks. Andersen, 2009 og Ziehe & Stubenrauch, 1983). Dette kan forstås som en slags personligisering i overformat, altså en gruppepersonlighed.

Denne personlighedstænkning om et bredt udsnit af mennesker er både farlig og problematisk, idet der ses bort fra eller ”kortsluttes” samfundsmæssige strukturer og relationer, der reduceres til at være en slags overindividuelle personlighedsegenskaber, som gælder alle, der falder inden for betegnelsen ”unge”.

Når personlighedstænkningen om unge er problematisk, hænger det sammen med, at følgen af en sådan tænkning let bliver til en slags samfundsmæssig opdeling af mennesker. Sådanne opdelinger findes der andre af.

De mest oplagte og grundlæggende har med klasse, køn og race at gøre. Begreber, som i forskellige historiske situationer, af forskellige grunde og med forskellige interesser bag, har fået betydning for den måde, som et samfund strukturerer dets eget liv på.

Hvis ungdom anskues, eller ses på denne måde, som et middel til samfundsmæssig opdeling af mennesker, så har det i første omgang noget med samfundsmæssige *relationer*, altså unge defineret i forhold til andre, at gøre.

Det er den slags relationer som f.eks. arbejderklassen har i relation til andre klasser, kvinder i relation til mænd eller sorte i relation til hvide (etniske majoriteter i relation til etniske minoriteter) osv.

Egentlig kan intet af dette forstås som gruppepersonlighedstræk, men som relations-bestemmelser.

Alle disse forhold (køn, klasse, race og altså også ungdoms-generation) er centreret omkring magt. Der er tale om en måde samfundshistorisk, at omgå nogle fordelinger af magt/afmagt eller privilegier, altså en måde at dele mennesker og deres adgang til forskellige muligheder i samfundet op på.

Det er muligt, at der er en grænse for ungdom, men grænsen skifter karakter. Det, der står tilbage, ud over at der med ungdomsbestemmelsen er tale om et magtinstrument, og at grænserne ændrer sig mht. kvalifikationer

osv., er den generationsmæssige reproduktion, altså generationernes adgang til samfundsmæssig indflydelse og magt.

Det afgørende er, at "unge" står for at skulle overtage, bære samfundet videre og sikre den aldrende generation. Det er de unge, der uanset om de vil det eller ej, skal overtage den samfundsmæssige magt. Hvis ikke de "unge" tager over, så går samfundet til grunde, hvilket den "herskende" generation selvfølgelig ikke kan være interesseret i.

De, der bestemmer, vil have, at magten tilegnes og anvendes på en måde, som de kan godkende, hvorfor der er en enorm opmærksomhed på ungdommen og i mindre grad på børnene.

Man kan undre sig over, hvorfor man, både i almindelighed, politisk og ungdomsteoretisk, interesserer sig særligt for (ungdoms)problemer som kriminalitet, brug af rusmidler, "mod"gruppedannelse (ungdomskultur) osv. i forhold til mange andre (ungdoms)problemer, som man lige så godt kunne interessere sig for: selvmord, ensomhed, prostitution, dårlige økonomiske og sociale rammer osv.

En mulig forklaring herpå kan være, at det gør man, fordi det er den potentielle regulering og fordeling af adgangen til privilegier, magt og ansvar i samfundet, der er i fare her. Så længe det kun er en lille del af den opvoksende generation, der gør noget (f.eks. begår selvmord), så har det ikke en afgørende betydning, så længe den samfundsmæssige reproduktion er sikret.

På den baggrund kan man forstå opdelingen i delpopulationer. Pointen bliver at udpege og se ungdom i kontrast til andre (her "voksne") for på den måde at kunne regulere "unges" liv. Set i dette lys kan ungdom siges at have fået en *samfundsmæssig tilskrevet betydning*.

Fastholdes sammenligningen mellem "ungdoms-generation" og andre begreber, som bruges til samfundsmæssig regulering, race, køn og klasse, kan det påpeges, at der er såvel forskelle som ligheder imellem disse.

Den væsentligste forskel på kategorierne inden for de nævnte begreber er, at det for race og køn gælder, at der her er synlige fysiske forskelle mellem hhv. forskellige etniciteter og mand/kvinde.

Disse forskelle gør sig ikke gældende for klasse og generation, da "ungdom" ikke længere begrænses til fysisk udvikling, og da aldersmæssigt ældre kvinder og mænd, som følge af både bedre livsomstændigheder og muligheden for plastikkirurgi, ser stadig yngre ud.

I alle fire opdelinger tillægges personer ofte særlige "personlighedstræk" der kan minde om hinanden. Såvel kvinder, mennesker med en mørkere hudfarve, mennesker fra den traditionelle arbejderklasse og "unge" beskrives ofte ud fra personlighedstræk som særligt eksotiske, mystiske, følelsesfulde og -ladede, ikke-rationelle, uciviliserede, "vilde" osv. Alle fire "grupper" kan siges at blive omtalt som "emotionalister", der i mindre grad besidder den "overordnede logiske sans" (Bechmann Jensen, 1992a og b, Erhnoth & Sirula, 1991 og Koch & Bechmann Jensen, 1999). Det tiloversblevne lidt karikerede ideal synes at blive den "voksne hvide (vesteuropæiske) middel-

klasse/overklasse-mand mellem ca. 30 og 60 år”, som samtidig kunne være en karakteristisk af den gruppe af mennesker, som besidder mest magt og har flest privilegier.

Man kan fremhæve, at det ikke er så vigtigt, om der faktisk er synlige eller andre forskelle mellem den ene og den anden part inden for de udpegede kategorier. Det afgørende bliver, hvilken betydning, eller hvilket værd, disse tillægges. I alle fire tilfælde har den tillagte betydning som konsekvens, at de nævnte grupper i forskelligt omfang og på forskellige områder reguleres, begrænses eller holdes ”uden for” samfundsmæssig indflydelse og kan opfattes som særligt sårbare grupper over for samfundsmæssige forandringer (Beck, 1997, Giddens, 1990 Koch & Bechmann Jensen, 1999).

Og her bliver det tydeligt, hvad det, er som i væsentlig grad adskiller spørgsmålet om generation fra de andre grupperinger, som køn, klasse og race. Da afgrænsningen og kategoriseringen af unge er så mangetydig, som tilfældet er, kan ungdom tildeles eller fratages situationelt og dermed skifte fra den ene sammenhæng til den anden. Man er ikke ”ung” eller ”voksen”, men man kan blive det ene eller det andet afhængig af den relation, som man konkret indgår i. Til forskel fra køn, klasse og racebestemmelserne er det muligt at være ung i en sammenhæng, men ikke i en anden. F.eks. som brugere af rådgivning, der er ”unge” i rådgivningssammenhængen, men ”voksne” på deres eget arbejde, mennesker der i forhold til bistandskontoret er ”unge” i en kommune, men ikke i en anden, samt arbejdstagere, der er voksne på arbejdspladsen, men unge, når de ikke er på arbejde osv. (Koch & Bechmann Jensen, 1999).

Opsamlende om ungdomsbestemmelsen kan det konkluderes, at ungdomsbetegnelsen må betragtes som en social konstruktion, som på forskellige tider og i forskellige kontekster har været brugt og bruges vidt forskelligt. Unge og ungdom tilskrives historisk og vedvarende varierende betydning og er som sådan en foranderlig størrelse. Men ungdomsbetegnelsen er en relationel betegnelse, der kun er meningsfuld i den udstrækning, der sammenlignes forskellige parter imellem (unge-voksne).

Betegnelsen unge er i stadig højere grad i praksis blevet vanskelig at skelne fra betegnelsen voksen som noget, der siger noget væsentligt om de konkrete mennesker eller de opgaver, som de står med. Og da betegnelsen hovedsageligt, og først og fremmest, kan sige noget om relationen og især magtforholdet mellem hhv. den, der tildeles/påtager sig ”ungdom”, og den, der tildeles/påtager sig ”voksenhed”, så har det været stadigt mere nærliggende at anbefale, at ungdomsbetegnelsen helt blev droppet, og at man blot talte om alle som mennesker.

Igennem de seneste 20-30 års empiriske og teoretiske forskning er det blevet mere og mere tydeligt, at ungdomsbetegnelsen er blevet for omfattende og uklar i sin definition. Aldersmæssigt gør stadigt flere krav på at være unge (i den positive udgave, som kreative, reflektive, i udvikling, smukke, veltrænede og aktive), og flere og flere mennesker stilles over for præcis

de samme krav om livslang læring, udvikling og omstillingsparathed, som tidligere primært blev stillet den opvoksende generation.

På trods af uklarheden og på trods af at begrebsparret ung/voksen ikke synes at udsige noget væsentligt om parterne, så forekommer det med udviklingen in mente mere og mere oplagt, om det ikke snarere er betegnelsen voksen, der må vige pladsen. Det at være voksen synes hovedsageligt at være knyttet til at være fornuftig og/eller "ansvarlig" (se f.eks. Andersen 2009). Men hverken fornuft eller ansvarlighed kan bruges til at afgøre, hvem der er det ene eller det andet. Det er med andre ord muligt at være både ung, fornuftig og ansvarlig.

Det er næppe muligt blot at ændre eller forlade betegnelser, som har rod-fæstet sig i såvel hverdagsprog som i populære og videnskabelige tekster, men begrebsparret ung/voksen synes, som fremstillet, at trænge til en alvorlig revurdering, fordi det er uklart, hvad begreberne mere præcist dækker.

Sprog og begrebsbrug er samtidig under stadig forandring og den måde, som vi i hverdagslivet, men også uddannelsesmæssigt og institutionelt, gør brug af sproget kunne fremhæves som indeholdende nye udfordringer for såvel kontakten mennesker imellem som for eksempelvis den empiriske socialforskning.

De "unges" hverdagsprog

I undertitlen på nærværende artikel bruges "betegnelsen" "*Den gotiske knude*", hvilket skal tjene som eksempel på den begrebs- og sprogforbistring, der kan siges at snige sig ind flere og flere steder.

Uanset Dansk Sprognævn, retskrivningsordbøger og synonymordbøger høres og ses stadigt flere steder en lemfældig omgang med sproget. Betegnelsen "den gotiske knude" er f.eks. citeret direkte fra en nyhedsoplæser i Danmarks Radio i en nyhedsudsendelse i marts 2010.

På trods af at betegnelsen, den gotiske knude, trækker på forskellige eksisterende begreber, kædes disse sammen på ny og helt uklar vis. Den gotiske knude henviser således til den komplicerede knude, der forbandt en vognsang til en vogn, og som Alexander den Store på sit felttog gennem Asien i år 334 f. Kr. huggede over med sit sværd (se f.eks. den Store danske encyklopædi). Gotikken derimod var en stilperiode i Europa i tidsrummet fra ca. 1150-1525. Først fra 1820 anvendes begrebet i sin nuværende betydning om noget skarpt, spidst og kantet (se Den store Danske encyklopædi og andre opslagsværker).

Udtalelsen indikerer en mangel på viden om, hvilken betydning begrebet dækker, og en upræcis omgang med sproget fra enten tilrettelægger, oplæser eller begge parter. Rækken af sådanne eksempler er uendelig.

Det upræcise

Som lektor på Institut for Psykologi og som censor på psykologistudier på danske universiteter læser jeg mange (årligt i størrelsesordenen 150-250) eksamensopgaver og specialer fra universitetsstuderende på de forskellige psykologiuuddannelser. Følgende indtryk og erfaringer er hentet fra denne ansættelsesposition samt fra min lægmandsposition som avislæser (Politiken) og daglig seer og lytter af primært Danmarks Radio og TV2. Der er ikke tale om empiriske studier, men om empiriske iagttagelser og medfølgende antagelser. I afløsningsopgaver og afhandlinger er det slående, hvor mange studerende der viser sig at have problemer med at formulere sig. I en stor andel af opgaverne skelnes ikke imellem ordene *ligge* og *lægge*, ligesom mange studerende tilsyneladende har vanskeligheder med at finde ud af, hvornår der indsættes r eller ikke r i navneord eller udsagnsord: En lære(en lærer), eller jeg lære(lærer). R eller manglende r synes at blive tilfældigt spredt ud over tekstens navneord, udsagnsord og navnemåde.

Herudover fremstår kendskabet til ordenes betydning ofte sjuksket eller upræcist. *Nærværende* (i betydningen: det foreliggende) forveksles f.eks. med *forhåndenværende* (det nemmest tilgængelige).

Nogle ord eller vendinger tildeles den modsatte betydning af tidligere, f.eks. en *bjørnetjeneste*, (oprindeligt: en velment, men malplaceret hjælp / ny betydning: en kæmpe tjeneste) eller at *forfordele* (forurettelse gennem uretfærdig fordeling / at gøre særlig fordel for en anden).

Nogle betegnelser griber om sig også blandt journalister, politikere og meningsdannere. Et udtryk som "*på den lange bane*" synes helt at have afløst det mere klassiske udtryk "*på lang sigt*". Hvilken "bane" der refereres til, om det er et udtryk lånt fra sportens verden, eller om de politikere, der anvender "banen", tænker på det som mere "folkeligt", kan der kun gisnes om.

Et andet udtryk, der ikke i sig selv har nogen særlig eksotisk eller imponerende klang, er blevet stadig mere populært i hverdagsprog, i eksamensopgaver og i mediepræsentationer. Det er ordet "*omkring*". I nudansk ordbog beskrives ordets flere betydninger: Som en præposition, "Der kan være have *omkring* huset", altså rundt om huset, "at holde af at have mennesker *omkring* sig", der er nogen i nærheden, eller "han er *omkring* 40 år", altså cirka 40, eller som adverbium: "han går *omkring* i en stadig rus, at se sig omkring, eller at slippe *omkring* ved" (Politikens Nudansk ordbog bd. I & II).

Men ordet *omkring* høres og ses nu brugt i en ny betydning, som tidligere var forbeholdt ordet "*om*". Især erstattes det tidligere *om* med *omkring* i forbindelse med at udtale sig *om* noget, eller at vide noget *om* noget, eller når teoretikere, politikere eller andre skriver eller taler *om* konkrete emner og fænomener. I sådanne tilfælde erstattes ordet *om* med ordet *omkring*. Man kan forestille sig, at intentionen med at bruge omkring frem for om kan bunde i, at ordet omkring er længere, og at man derfor forestiller sig, at det er

pænere, mere imponerende eller avanceret; især da meningsdannere i medier ofte bruger omskrivningen, eller også er det blot talemåder, der "smitter". Sådanne forestillinger er dog gætværk.

Hvad mere interessant er at tænke over, hvad ombygningen af *om* med *omkring* kan signalere – om ikke andet så symbolsk.

I og med at *om*, som et fokuseret ord *om* noget bestemt, og ikke andet, erstattes af det mere upræcise *omkring*, og at det, man udtaler sig om, mere ligger i nærheden af cirka, har denne eller hin beskaffenhed end egentlig kan udpeges, så tages der et forbehold. Når man udtaler sig *omkring* noget, så udtaler man sig i forbindelse med, om noget, der ligger i nærheden af, eller noget, der ikke kan præciseres, men blot berøres.

Og det er måske et tegn i tiden. En tid, hvor "spin" og strategi er vigtige begreber, og hvor det synes bedre at gardere sig i sine udtalelser end at forsøge at komme til sagen, ind til kernen eller i dybden med ret meget. Det kunne virke som om, at det er vigtigere at udtale sig overordnet og upræcist, fordi flere og flere instanser kunne tænkes at kontrollere eller ligefrem fordømme for klare udsagn.

De nye ord og den manglende forståelse

Det kan være fristende et øjeblik at opholde sig ved den sprogbrug, som findes rundt omkring blandt børn og yngre generationer.

I f.eks. skolefritidsordninger og folkeskole klages over at udtryk som "Fuck dig", "Bitch", "Luder", "Gå hjem og knep din mor" osv. bliver brugt i stadig højere grad børn imellem (Halse, 2006 og Rabøl Hansen, 2005). Det kan naturligvis skuffe, at kraftudtryk bliver flittigt benyttet blandt børn, og at særlige udtryk eller vendinger sendes rundt pr. sms i bestræbelsen på at genere kammerater.

På den anden side har bandeord været brugt i større eller i mindre grad i mange år. Forskellen kan muligvis bestå i, at kraftudtrykkene bliver lidt mere eksplicite eller bare oversat fra f.eks. engelsk.

Låneord er et gammelt fænomen, og der er vel ingen, der længere husker, hvornår ord som "baby", "weekend" osv. umærkeligt gled ind i det danske sprog. Alligevel har bl.a. forskellige etniske gruppers bevægelighed i et såkaldt postmoderne og multikulturelt samfund, hvor Danmark indgår som en ubetydelig del, vel også "speedet" processen op.

Således har man de seneste år identificeret det, som nogle kalder "perkerdansk", hvor der især i danske storbyer tales et alternativt dansk iblandt arabiske, tyrkiske og kurdiske gloser, og hvor både bøjninger af ord og ordstilling forandres eller vrides (Quist. & Normann Jørgensen, 2008 og Dabelsteen & Söderberg Arnfast, 2004).

Globaliseringen og ensretning eller standardisering følges ofte ad. Selvom der på den ene side kan argumenteres for, at når mennesker, med forskellige

etniske baggrunde, flytter rundt mellem verdensdele og lande, så opstår der en multikulturalitet og mangfoldighed, som bør understøttes, så kan der, på den anden side, iagttages en ensretning og standardisering af både industrielle produkter/varer og en standardisering på uddannelses- og serviceområdet (Beck, 1997).

Vi kan i stigende grad købe de samme madvarer, biler, hvidevarer, elektronik, tøj osv., og der harmoniseres inden for f.eks. EU, så standarder for ydelser bliver mere og mere overensstemmende. På uddannelsesområdet har man f.eks. i Danmark indført en skelnen mellem bacheloruddannelser og masteruddannelser samt lavet karaktersystemet om fra en 10- til en 7-trinsskala, så det er sammenligneligt og ”kompatibelt” med de karakterer, der gives på uddannelser i andre lande.

På universiteterne sættes særlige standarder. For forskerne betyder dette bl.a., at forskningen i højere grad skal finansieres eksternt, samtidig med at der lægges op til, at der publiceres på engelsk og i særligt udpegede A- og B-tidsskrifter med højt citationsindeks (Nordiske Udkast 2006 (2) og 2007 (1)).

Herudover skal der udbydes undervisning på engelsk, for at udenlandske studerende kan tage fag på de enkelte institutter. Indimellem diskuteres det tilmed, hvorvidt al undervisning skal foregå på engelsk. Danske studerende opfordres til at tage et semester eller flere på udenlandske universiteter, for herigennem at ”højne standarden” og ”internationalisere” den nationale uddannelse.

Hele logikken eller rationaliteten i denne internationalisering eller globalisering kan selvfølgelig såvel problematiseres som hilses velkommen på visse punkter. Det er nu ikke sigtet her. Snarere er tanken at illustrere, hvordan mangfoldighed og ensretning kan ses som to samtidige fænomener.

Undervisningen på psykologiuddannelsen i København, men også på de øvrige danske universiteter (Århus, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole – Århus Universitet, Aalborg og Roskilde) præges af stigende forventninger fra de studerendes side. Forelæsninger forventes fra en del studerendes side at blive standardiseret formmæssigt, så der forelæses vha. power-point, ligesom der er forventninger om, at pensa forefindes, ikke i bøger og artikler, men i samlede kompendier, som så forventes primært at bestå af tekster på dansk!

Der er blandt studerende mange, der har svært ved at forstå fransk og tysk, men også svensk synes at være blevet vanskeligere for de studerende at læse. Tilbage står engelsk som det førende videnskabelige sprog, men selv her viser sig vanskeligheder.

Officielt opfordres der, fra politisk og ledelsesmæssigt hold, til en internationalisering og en angloficering af såvel undervisning som publicering, men samtidig bliver det stadigt sværere at fastholde, at undervisningen baseres på både dansk og engelsksproget litteratur. I og med at undervisningen på universiteterne, indtil videre, skal være forskningsbaseret, er der umid-

delbart et dilemma. På den ene side skal forskeren/underviseren publicere på engelsk. På den anden side kan disse publikationer kun vanskeligt bruges på pensumlister, da en stigende del af studerende har vanskeligt ved at læse dem.

Opfordringen til, at der udveksles studerende, synes i parentes bemærket kun i begrænset omfang at være succesfuld. I København er udenlandske studerende som oftest nordmænd, og kun ganske få danske studerende følger opfordringen om at tage et semester ved udenlandske universiteter.

Dog har psykologistudiet indtil nu på kandidatniveau optaget et større antal studerende, som er helt almindelige danskere med en etnisk majoritetsbaggrund. En del af disse har taget første del af studiet på universiteter i England, hvor det er muligt for udenlandske studerende, mod betaling, at blive optaget på forskellige fag, og sammen med studerende fra andre lande at tage deres eksamener. Disse studerende har selvfølgelig en sikkerhed mht. at tale engelsk, uden at det nødvendigvis er sprogligt/grammatisk korrekt.

Som skrevet ovenfor udsættes også forskere for et stigende krav om internationalisering. Dette kan føre til, at forskere deltager i internationalt forskningssamarbejde med forskere fra en række andre lande inden for især EU og USA.

Fra egen deltagelse i internationale forskningsnetværk de seneste godt 10 år, og fra evalueringer af forskningsansøgninger for bl.a. EU's 7. ramme-program, har det vist sig, at man her ofte enten lader forskere med engelsk som modersmål føre ordet og/eller pennen, eller at man helt undgår forskere, der har engelsk som modersmål, i de enkelte netværk, da det kan virke obstruerende for forskere fra andre lande at skulle leve op til den sproglige standard, som i så fald sættes.

I første tilfælde begrænses forskere, der ikke har engelsk som førstesprog i at indholdsudfylde forskningen. I andet tilfælde kan dialogen forskerne imellem blive mere jævnbyrdig samtidig med, at det risikeres, at der udvikles en særlig form for engelsk, som tager udgangspunkt i mindste fællesnævner, og som derfor kvalitetsmæssigt er langt fra det sprog, som kræves for f.eks. at få optaget en artikel i et især engelsk/britisk, men også amerikansk videnskabeligt tidsskrift.

Uanset om der kan være niveauforskelle forskningsnetværk imellem, og mellem internationale forskningsnetværk og de føromtalte udenlandske studerende, der læser i England, så deler disse forskere og studerende skæbne mht. sprog. De vænner sig til et engelsk, som er langt mindre nuanceret, end det kunne være.

"Internationalisering" og "Googlifisering"

Det engelske, som studerende, der har læst i England sammen med andre udlændinge, og det engelske, som forskere fra ikkebritiske lande taler med

hinanden i internationale forskningsnetværk, kan lide under forkert ordstilling og et relativt begrænset ordforråd. Samtidig er der paralleller til den afsmitning af engelsk ordstilling, som også fremstilles forskellige steder i en dansk virkelighed.

Således bliver der i øjeblikket i Danmark markedsført en mobiltelefon, hvor én af salgssætningerne lyder: ”*Alt du behøver er; at kontakte et...*” bestemt telefonnummer/mailadresse (for at bestille telefonen). Sådan angloficeres sproget i Danmark løbende. Dels ses det hele tiden i rapporter på universitetet, hvordan ordstillingen bliver engelsk, dels høres det til stadighed i medier, f.eks. i nyhedsudsendelser i tv/radio, hvor der ofte afsluttes med et ”Det var alt *for* os” eller ”tak *for* os” frem for ”det var alt *fra* os” osv. (f.eks. 21 Nyhederne i DR).

En indvending imod at indføre undervisning på engelsk kan være, at det faglige niveau, som følge af undervisernes manglende engelskkundskaber og dermed manglende indholdsmæssige præcision, vil forringes dramatisk. En anden indvending, i forhold til at undervise på engelsk også uden for universiteterne, er, at elever og studerende så i højere grad kan mangle et nuanceret dansk sprog.

Nuancering i det danske sprog trues allerede fra flere sider. For det første griber brugen af mobiltelefonien og sms’erne om sig med stor hast, hvilket medfører, at stadigt flere mennesker fatter sig i relativ korthed med forkortelser fra chat og mailkontakt a la CUL (see you later) U2 (også dig) LOL (laughing out loud) osv.

Derudover kan man vænne sig til, at stavekontrol og færdiggørelse af ord vha. at elektronikken forfines, så der ikke længere tænkes over, hvad der udtrykkes.

Endelig tilbyder ”Google Translate” helt utilstrækkelige og forkerte direkte oversættelser forskellige sprog imellem.

Alt sammen noget, der kan frygtes at føre til en ”krakelering” (slå revner, oprindeligt om porcelæn) af sproget, og som formodentlig ikke er til at stoppe, da der både er store økonomiske kræfter på spil (Google, Nokia, Apple m.fl.), og da flere og flere af os benytter disse forskellige elektroniske hjælpemidler/”features” i hverdagslivet.

Man kunne vælge det synspunkt, at en øget mangfoldighed i sproget holder det levende og fokusere på, at sproget, frem for at blive upræcist, bliver stadig mere farverigt.

Men måske er det også nødvendigt at stille sig forbeholden over for den skitserede udvikling. Forbeholdet kan f.eks. handle om, at vi, som samfundsmedlemmer, ved at opgive et alment sprog og ved at overtage et subkulturelt og upræcist sprog risikerer at bevæge os væk fra hinanden, ikke umiddelbart at kunne forstå ”de andres” sprog og dermed mister værdifuld indsigt i og kontakt med hinanden.

I stedet for blot at beklage udviklingen synes det oplagt, som socialforsker, at se med forundring og faglig interesse på denne udvikling. Sigtet med

artiklen er således naturligvis ikke at hænge hverken den opvoksende generation, studerende eller forskere ud som værende ude af stand til at udtrykke sig præcist. For det første er der i første del af artiklen søgt argumenteret for, at vi alle er mere eller mindre unge og dermed, at vi alle i større eller mindre udstrækning også er medskyldige i denne udvikling. For det andet kan der peges på det interessante og relevante i, at vi hver især benytter os af det sprog og det sproglige udtryk, som er mest tilgængeligt, og som synes at opfylde det formål, vi individuelt måtte have med en specifik praksis.

Sigtet med det, som indtil videre er fremhævet, er et helt andet, nemlig at forsøge at skitsere, hvad begrebsdannelsen af unge og den sproglige udviklingen har af mulige konsekvenser for det fremtidige forskningsarbejde.

Metodologiske og forskningsmæssige udfordringer

Inden for kvalitativ forskningsmetode på det psykosociale område er interviewet, i form af individuelle kvalitative interviews og også såkaldte fokusgruppinterviews med flere interviewpersoner som deltagende, stadig en af de fornemmeste dataindsamlingsmetoder (se f.eks. Kvale, 1997 eller Kvale & Brinkmann, 2008).

Interviews og altså også forskningsinterviews er baseret på samtale og dermed på brug af sprog. Dataindsamlingen kan foretages på mange måder. Der kan f.eks. være tale om et semistruktureret interview gennemført af en forsker, der hovedsageligt stiller tematiske eller indholdsmæssige spørgsmål, et mere ustruktureret interview, hvor der lægges op til, at interviewpersonen, informanten eller medforskeren, afhængigt af teoretisk tilgang, ud fra et eller ganske få hovedspørgsmål, selv præsenterer sin narrativ, eller det kan være et fokusgruppinterview, hvori informanterne selv diskuterer det, som forskningen handler om. Afhængigt af hvilket interview der er tale om, vil forskeren, i lavere eller højere grad, være styrende for interviewets forløb og tilsvarende kunne diskutere eller være "medkonstruerende" over for det resultat (de data), der kommer ud af interviewet (Bechmann Jensen & Christensen, 2005).

Ud over selve dataindsamlingsmetoden er den nok så væsentlige del af et empirisk forskningsarbejde spørgsmålet om, hvordan data analyseres; hvilken videnskabsteori og dermed hvilke teorier og metodologiske tilgange der anvendes i behandlingen af data. Oftest vil der ikke kunnet vælges frit, da dataindsamling og dataanalyse dels må planlægges i forskningen/indgå i det samlede forskningsdesign, dels må passe sammen i den forstand at den anvendte analysemetode må kunne bruges over for den opnåede kvalitet af data (se f.eks. Willig, 2009 og Bechmann Jensen & Christensen, 2005).

Et banalt eksempel på uoverensstemmelse imellem datakvalitet og datafremlæggelse (analyse) er, når meningsmålinger om dette eller hint fremlægges. På trods af at de fleste spørgeskemaundersøgelser bag meningsmå-

linger kun har et begrænset udfaldsrum/antal svarmuligheder, så udlægges resultatet af en undersøgelse ofte ved, at et bestemt antal mennesker, udtrykt i procent, påstås at mene noget bestemt om et emne. I stedet burde fremlæggelsen (og analysen) i sagens natur være baseret på en præsentation af svarmuligheder og så en konkluderende fremstilling af, at stillet over for disse svarmuligheder har denne eller hin andel af de adspurgte valgt en konkret svarmulighed. Med andre ord kan der nemt være tale om overfortolkning af resultater.

I forbindelse med kvalitative interviewundersøgelser er sproget, som nævnt, af overordentlig stor betydning, og set i forhold til at såvel mere traditionelle som nyere og stadig mere populære analysemetoder i høj grad baseres på det talte sprog og på sproganalyser er der grund til at gøre sig nogle overvejelser.

Med udgangspunkt i f.eks. socialkonstruktionistiske og poststrukturalistiske teoridannelser og analysemetoder, i narrativitetsteori og forskellige former for diskursanalyse bruges verbaliseringer og såkaldte italesættelser fra de interviewede som det primære datamateriale.

Inden for socialkonstruktionistiske og poststrukturalistiske teorier lægges der vægt på, at man stiller sig kritisk over for det, der kaldes realisme, essentialisme og nærmere bestemt positivistiske idealer om videnskabens værdifrihed (Christensen, 2002, Khawaja, 2005 og Stormhøj, 2006).

Med udgangspunkt i bl.a. Jacques Derrida og hans teori om dekonstruktion har der de seneste mange år været udført megen poststrukturalistisk empirisk forskning, som på nyskabende og interessant vis har sat fokus på bl.a. køn, etnicitet, mobning mv. (f.eks. Søndergaard, 1996, Staunæs, 1998, Kofoed, 2004 og Kofoed & Søndergaard, 2009 m.fl.)

I denne forbindelse bliver særligt poststrukturalistisk og socialkonstruktionistisk inspirerede forskningstilgange dog også særligt sårbare, dersom man arbejder ud fra forudsætninger om, at diskurser er det, der forbinder individ og samfund, og at sproglige udtryk opfattes som handlinger og samtidig har funktion som den primære datakilde.

Såfremt interviewpersoners sproglige udtryk gives forrang for deres kontekstuelle handlinger i praksis (og disse vel at mærke ikke inddrages i forskningen vha. f.eks. observationer), så viser der sig særlige udfordringer og potentielle problemer i forskningsprocessen.

Forholdet mellem viden, holdning og handling

I en forskningsmæssig interesse for, hvordan mennesker lever og tænker om deres liv, synes det nødvendigt at skelne imellem dels den *viden*, de har om et emne, de holdninger, de giver udtryk for, og endelig, hvordan de faktisk opfører sig i praksis.

Det er naturligvis af interesse, hvad mennesker mener, dvs. hvordan de opfatter, tænker og føler om den verden, der omgiver dem og, som de er en del af. Hvilke opfattelser, følelser og ønsker har den enkelte i sit liv i forhold til det virvar af emner, som findes i verden, samt ikke mindst, hvordan opfatter de sig selv.

Denne del, altså holdningsdelen, er på mange måder både den enkleste og sværeste at håndtere i forbindelse med kvalitative forskningsundersøgelser.

Der udføres, som før antydnet, kvantitative holdningsundersøgelser, som dog ofte kan kritiseres for, at man allerede har tilrettelagt, hvilke meninger der kan gives udtryk for. Heroverfor er der kvalitative interviews, hvor menneskers holdninger efterspørges, og i den forbindelse har man, indenfor forskellige teoretiske tilgange, lagt vægt på at netop intersubjektiviteten mellem forsker og informant/medforsker er af væsentlig betydning.

Indenfor poststrukturalistiske og socialkonstruktionistiske tilgange fremhæves det ofte, hvordan forsker og interviewperson sammen konstruerer virkeligheden, hvilket på mange måder kan sidestilles med den intersubjektivitet, der gøres opmærksom på inden for andre teoriretninger. Det, der i denne forbindelse er vigtigt, er dog, at forskeren på selvkritisk vis søger at være opmærksom på, hvordan egen subjektivitet/medkonstruktion spiller en rolle for det samlede resultat. Her kan det både være opmærksomheden på, hvordan der spørges, og hvad der eventuelt svares på informantens udsagn; men det bør, i lige så høj grad, omhandle det, der ikke siges eller spørges uddybende til.

Sagt på en lidt anden måde kan det vise sig afgørende, hvornår det sproglige udtryk, som en informant giver, accepteres som det endelige, eller hvornår og på hvilket grundlag forskeren vælger at stoppe evt. uddybende spørgsmål for at være så sikker som muligt på at have fået beskrevet, hvordan interviewpersonen forstår sig selv og verden.

Handlinger er den tredje og væsentlige del, som kan søges beskrevet. Selve handlingsdelen er væsentlig af mange grunde, og hvis handlinger opfattes som andet og mere end sproghandlinger, så er den opgave, der stiller sig, at få beskrevet, hvordan informanten faktisk agerer i forskellige situationer. Det kan man naturligvis bede om at få beskrevet af informanten og så beslutte sig for, at denne beskrivelse også svarer til det, som ville kunne ses eller opfattes, dersom man havde været vidne til situation/situationerne.

Når det virker vigtigt at få beskrevet handlinger/handlingsforløb, har dette særlige og vægtige begrundelser. For det første er det vigtigt at få beskrevet handlingsforløb som en slags basis, hvorfra man nemmere kan forstå de holdninger (og viden eller mangel herpå), som informanten udtrykker. Men for det andet er handlingsdelen væsentlig at få beskrevet eller vist i og med, at der ofte kan være uoverensstemmelse, eller ligefrem modsætninger imellem, hvad mennesker mener, og det, de gør i praksis. Meninger kan f.eks. præsenteres som politisk korrekte, som ønsker om, hvordan man mener, at

man og andre burde gøre; altså ideologiske signaler eller symboler, som ikke nødvendigvis lader sig gøre at praktisere i hverdagslivet uden for forskningsinterviewet (Bechmann Jensen, 1992b).

Men det kan også være, at man i interviewsammenhæng, som interviewperson, bliver bedt om at udtale sig ud fra et særligt perspektiv (forskningens tematisering), som så ikke nødvendigvis spiller nogen særlig rolle for, hvordan man agerer i de andre praksissammenhænge, som man indgår i (se f.eks. Bechmann Jensen, 2000).

I denne forstand er det absolut tænkeligt, at en informant i et interview kan mene, at der skal mere f.eks. ligestilling til, og at man ikke burde gøre forskel på kvinder og mænd eller mennesker med forskellig etnisk baggrund, samtidig med at pågældende informant kan optræde diskriminerende eller fordømmende over for sig selv eller andre i sin omgang med mennesker af anden etnisk herkomst og/eller af andet køn end sig selv. Begrundelserne herfor kan dog være baseret på andre hensyn, som f.eks. understregning af tilhørsforhold til en bestemt gruppe mennesker eller som led i, at vedkommende er villig til at minimere sine idealer for at få en kæreste osv.

Min påstand er, at man er nødt til at skelne imellem især sproghandlinger, og særligt i afgrænsede og arrangerede sammenhænge som interviews, og andre f.eks. fysiske handlinger i menneskers hverdagsliv. Hvor sproghandlinger ofte kan sidestilles med holdninger og dermed er mere eller mindre præcise formuleringer af meninger i bestemte sammenhænge med mere eller mindre velreflekterede hensigter, så fremstår konkrete handlinger snarere som udtryk for klare overbevisninger med klare hensigter, som principielt kan verbaliseres/diskuterer efterfølgende. Det kan næppe påstås, at handlinger er mere ægte end holdninger, men kvaliteten ved kontekstuelle handlingsudtryk kan siges at være betydeligt mere konklusiv i den enkeltes liv, end meningstilkendegivelser (holdninger) er. Forskellen er, at holdninger kan pege i mange retninger, hvor handlinger i princippet har et klart og utvetydigt formål.

Udvises der ikke opmærksomhed over for tredelingen viden, holdning og handling, risikerer man at ende med holdningsundersøgelser, som måske nok siger noget om, hvad mennesker kan mene, men meget lidt om, hvordan disse meninger har indflydelse/betydning i virkeligheden. Og det er vel sjældent det ønske, man har med sin forskning; blot at undersøge noget, som man kan forestille sig, uden at kunne forbinde det med det samfund, som interviewpersonen indgår i.

Løgn, sproglig uformåenhed eller sekterisk sprog

Ud over at tage højde for viden, holdning og handling kan det, på baggrund af den ovenstående fremstilling af sprogets forandring, overvejes, hvordan

man som forsker skal opfatte de sproglige udtryk, der fremkommer i en dataindsamling.

Det kan selvfølgelig overvejes, om den, der interviewes, fordrejer sandheden. Men i udgangspunktet synes dette at være en principiel beslutning, man må træffe ud fra sit videnskabsteoretiske ståsted. Det er en længere diskussion, som kun vanskeligt kan afgøres. Hvis mennesker har gode grunde til at omgås "sandheden" lemfældigt, så er det naturligvis en mulighed. På den anden side er det forskerens opgave at tilrettelægge en interviewsammenhæng og et rum, hvor løgner har ringest mulige vilkår, f.eks. ved at acceptere et hvilket som helst udtryk, at have tolerance over for såvel informantens fremtræden som udtryk, samt i videst muligt omfang at sikre sig, at interviewpersonen af egen vilje og med egen interesse i problemstillingen medvirker i sammenhængen.

Et andet og alvorligere problem er, hvis man gennemfører interviews med informanter, der har vanskeligt ved at udtrykke sig sprogligt præcist. Interviews med mennesker, der kun har et begrænset ordforråd, f.eks. som følge af kort skolegang/mange skoleskift, at have levet i miljøer, hvor handling blev vægtet højere end ord osv., kan være svære.

I disse tilfælde kommer selve interviewet og den kvalitet af data, som kan opnås, let til at fremstå som ringe, og da er man dårligt klædt på til at lave en sprogligt funderet analyse.

Sidst men ikke mindst af afgørende betydning i nærværende sammenhæng er, hvis den eller de informanter, man har, taler i en særlig jargon eller med et særligt indforstået sprog a la de ovenfor anførte barske vendinger med mange kraftudtryk eller "perkerdansk" mv. Her kræver det indsigtfuld viden om feltet og det særlige sprog, såfremt sigtet er at lave dataanalyse ud fra det sproglige udtryk alene. Og selvom man er sprogekvilibrist og behersker mange subkulturelle udtryk, så lades man let i stikken i og med, at man ikke som forsker kan forvente, at interviewpersonerne på samme måde behersker flere forskellige former for sprogbrug. På den måde forekommer det vanskeligt at være i egentlig jævnbyrdig dialog i forhold til at udlede den præcise mening af det sagte.

Problemet minder på flere måder om den tidligere omtalte dobbelthed om globalisering. Både det multikulturelle og ensretningen stiller særlige udfordringer. Interviewpersoners sproglige udtryk kan være hentet fra helt særlige og stadig mindre grupperinger af mennesker, der udvikler deres eget og helt afgrænsede lokale eller subkulturelle sprog, som de først og fremmest og måske alene kan udtrykke sig i. Men interviewpersoners sprog kan også være et cirka-sprog, et sprog, som primært udtrykkes ved hjælp af nogle gængse, overordnede og upræcise vendinger, ordsprog, der sættes sammen til meningsløse konstruktioner, udtryk som den "gotiske" knude eller vendinger, der lyder fordomsfulde eller diskriminerende, men som muligvis tillægges en helt anden betydning eller blot siges i mangel af (måske i situationen) at kunne sige det samme mere præciseret.

Problemerne lægger op til, at man som empirisk forsker, der indsamler data vha. kvalitative forskningsinterview, for det første i høj grad behersker det danske sprog og er i stand til at tale med mennesker, der benytter alternative former for sprog eller at kunne gennemskue, hvornår der er tale om ufuldstændige cirka-beskrivelser, og så for det andet at få dette grundigt belyst, inden man påbegynder en sprogligt baseret diskursanalyse.

Afslutning

”Virkeligheden” eller verden kan ikke forstås som en tekst eller blot sproglig, men med sproget søges virkeligheden formidlet. Derfor er det væsentligste meningen med eller intentionen bag sprogudtrykket, som så må gøres til genstand for nærmere undersøgelse og ikke mindst forhandling forsker og informant imellem.

Blot at analysere den umiddelbare sprogbrug fører let til en kortslutning af virkeligheden og en på mange måder upræcis og illoyal fremstilling af de, i forskningen inddragne, subjekters udtryk.

En etisk forsvarlig brug af informanter fordrer, at disse behandles respektfuldt med forsøg på at forstå meningen med det sagte fra subjektets side, og dette vel at mærke før det analyseres.

Så sprog er overordentlig vigtigt, men mest i den forstand, at man nødvendigvis må inddrage 1.-persons-perspektivet for at forstå, i hvilket øjemed det udtrykte ord er formuleret.

Hvis ikke, risikerer man, at ens analyse kan ende i en fortænkt, abstrakt og nærmest arbitrær skematiseret forvrængning af virkeligheden, hvis formål mest kan siges at være sprogpil af alene teoretisk eller symbolsk karakter.

Man kunne ønske sig, at der, i fremtidige interviewundersøgelser, der fokuserer på sproglige udtryk/italessættelser, udvises ydmyghed over for, hvad der kan opnås af resultater herigennem. Alene at stole på interviewpersoners umiddelbare verbaliseringer svarer til at fastfryse tilfældige eller omtrentlige sproglige formuleringer imod interviewpersonernes intentioner.

*Mennesker, må vi gå ud fra, mener **altid** det, de siger, men det er ikke det samme, som at de altid siger det, de mener!*

På samme måde, som begreberne ungdom og unge er helt utilstrækkelige til at sige noget væsentligt om mennesker, så kan den sproglige udvikling, med multi-kulturaliteten og ensretningen betyde, dels at det bliver stadigt vanskeligere at opnå brugbare resultater vha. interviewundersøgelser, og dels at man ”fægter i blinde” over for at sige noget væsentligt om menneskers måder at leve og tænke deres liv på.

LITTERATUR

- ANDERSEN, J. (2009): *De Barnagtige*, Rundt i den moderne uoverskuelighed, Hovedland.
- BECHMANN JENSEN, T. (1992a): "At være eller ikke være - om psykosocial rådgivning/behandling af "unge"". Prisopgaveafhandling, Københavns Universitet.
- BECHMANN JENSEN, T. (1992b.): "Forklaringsantagelser og generering af viden". *Udkast* 1992/1, 20.årg. Dansk psykologisk Forlag, Kbh.
- BECHMANN JENSEN, T. (2000): "Fra viden til Handlingsændring - en undersøgelse af unge, tobak og sundhedsoplysning", ph.d.-afhandling, Københavns Universitet Amager.
- BECHMANN JENSEN, T., DE VISME, P.G. & STÖLAN, L.O. (2003): "Ecstasy - studier af betydning", Rubikon, Kbh.
- BECHMANN JENSEN, T.: (2004) (ed.) "The European Villager - Festschrift for Sven Moersch", Institut for Psykologis skriftserie, Kbh.s Universitet.
- BECHMANN JENSEN, T. & CHRISTENSEN, G. (2005) (red.) "Psykologiske og pædagogiske metoder - kvantitative og kvalitative forskningsmetoder i praksis", Roskilde Universitetsforlag.
- BECHMANN JENSEN, T. MØRCH, S., HANSEN, B. & STOKHOLM, M. (2007): "Integrationskoefficienten Om komparativ metode, krav og udfordringer i intereuropæisk forskning". *Nordiske udkast* Årg. 34, nr. 2, 2006, s. 55-70, Odense.
- BECHMANN JENSEN, T. (2009.): "Youth work as Social work - A Danish way of qualified social-pedagogy working with young people", In Dorrity, C. & Hermann, P. (ed.): *Social Professional Activity, the Search for a Minimum Common Denominator*, Nova Science Publishers. New York.
- BECK, U. (1997): *Risikosamfundet*, Hans Reitzels Forlag, Kbh.
- BORUM, P. (1989): *Glæden ved at vågne op om morgenen og glæden ved at falde i søvn om aftenen*. Centrum, Kbh.
- CHRISTENSEN, G. (2002): *Psykologiens videnskabsteori - en introduktion*. Roskilde Universitets Forlag, Frederiksberg.
- DABELSTEEN, C. & SÖDERBERG ARNFAST, J. (2004): "Taler de dansk?" aktuel forskning i dansk som andetsprog, Københavnerstudier i tosprogethed. Kbh.
- EHRNROOTH, J. & SIRULA, L. (1991) (eds.): *Construction of Youth*, VAPK-Publishing, Helsinki.
- GERGEN, K. (1997): *Virkelighed og relationer*, Dansk psykologisk Forlag, Virum.
- HALSE, J. (2006): "Fuck dig!" - om børns og unges sprog overfor hinanden og de voksne. Dansk Pædagogisk Forum.
- JØRGENSEN, M. (1971): *Kunsten å overleve med en tenåring i huset - om kontakt med ungdom.*, Pax, Oslo.
- JÄRVINEN, M. & Mik-Meyer, N. (2005): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*, Hans Reitzels Forlag, Kbh.
- GIDDENS, A. (1990): *Consequences of Modernity*. Polity Press, Cambridge.
- KHAWAJA, I. (2005): "Det selvkonstruerende menneske; En teoretisk udforskning af idéen om det selvkonstruerende menneske". *Nordiske Udkast*, årg. 33, nr. 1 2005, s 35-59, Odense.
- KOCH, I. & BECHMANN JENSEN, T. (1991): "Unge seksualadfærd og forhold til HIV og AIDS" i "Du skal ikke overtale - Du skal overbevise". Evaluering af sundhedsstyrelsens indsats i dansk Aidsoplysning 1987-1990 ved Anker Brink Lund, Sundhedsstyrelsen, Kbh.
- KOCH, I. & BECHMANN JENSEN, T. (1999): "Anonym Rådgivning af børn og unge - Om telefonrådgivning, opsøgende socialt arbejde og åbne rådgivninger". Sikon, Kbh.

- KOFOED, J.: ELEVPLI (2004): *Inklusion-eksklusionsprocesser blandt børn i skolen*. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, Kbh.
- KOFOED, J. & SØNDERGAARD, D.M.: (2009) *Mobning - Sociale processer på afveje*. Hans Reitzels Forlag, Kbh.
- KVALE, S. (1997): *Det kvalitative Forskningsinterview*, Gyldendal, Kbh.
- KVALE, S. & BRINKMANN, S.: (2008) *InterViews*, Sage Publ. London.
- MUNCIE, J. (1984): *The Trouble with Kids today*, Hutchinson & Co., London.
- MØRCH, S. (1985): *At forske i Ungdom*, Rubikon, Kbh.
- MØRCH, S. (1990): "Ungdomsteori og intervention". *Udkast 1990/1*, 18. årg. Dansk psykologisk Forlag, Kbh.
- MØRCH, S. (2006): "Learning to become youth". *Outlines: Critical Social Studies*. 2006; Vol. 18. nr. 1, Odense. s. 3-19.
- Nordiske udkast* Årg. 34, nr. 2, 2006, Syddansk Universitets Forlag, Odense, 2007.
- Nordiske udkast* Årg. 35, nr. 2. 2007, Syddansk Universitets Forlag, Odense, 2007.
- QUIST, P. & NORMANN JØRGENSEN, J. (2008): "*Unge sprog*", Hans Reitzels Forlag, Kbh.
- QVORTRUP, L. (1998): "*Det Hyperkomplekse samfund, 14 fortællinger om samfundet*", Gyldendal, Kbh.
- RABØL HANSEN, H. (2005): *Grundbog mod mobning*. Gyldendal Uddannelse, Kbh.
- STAFSENG, O. & FRÖNAS, I. (1987): *Ungdom mot år 2000*, Gld., Oslo.
- STAFSENG, O. (2010): "Ungdom", opslag på www.leksikon.org.
- STAUNÆS, D. (1998): *Transitliv, andre perspektiver på unge flygtninge*. Politisk revy. Kbh.
- STILLING, S. & HAGSTRØM, S. (2010): *Muslimske bøller – og andre fortællinger om kriminelle unge*. Specialeafhandling, Københavns Universitet.
- STORMHØJ, C. (2006): *Poststrukturalismer: Videnskabsteori, analysestrategi, kritik*. Frederiksberg, Samfundslitteratur.
- SØNDERGAARD, D.M. (1996): *Tegnet på kroppen*, Københavns Universitet, Museum Tusulanum, Kbh.
- WALTHER, A. HEJL, G.M. & BECHMANN JENSEN, T. (2002): "Youth Transitions, Youth Policy and Participation - State of the art". Research project YOYO. Youth Policy and Participation. Potentials of Participation and Informal Learning for the Transition of Young People to the Labour Market. A Comparison in Ten European Regions". [Http://www.iris-egris.de/yoyo/workingpapers.phtml*](http://www.iris-egris.de/yoyo/workingpapers.phtml*).
- WALTHER, A. DU BOIS REYMOND, M. BIGGERT, A. (eds.) (2006); *Participation in transition: motivation of young adults in Europe for learning and working*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- WILLIG, C. (2008): *Introducing Qualitative Research in Psychology*, Open University Press, London.